

Investigating the Role of Facilities and Credits of Bank Keshavarzi (Agriculture Bank) on Agronomy, Livestock, and Horticulture Development in Kangavar Township

Rezvan Kalhor^{1*}, Mehdi Ghasemi²

¹ M. Sc. Graduate, Department of Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, Zanjan, Iran
Email: Rezvankalhor@gmail.com

² Ph.D. Graduate, Department of Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, Zanjan, Iran

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research Full Paper</p> <p>Article history: Received: 19.02.2023 Revised: 10.07.2023 Accepted: 14.08.2023</p> <p>Keywords: Bank Credits Bank Keshavarzi Agronomy Kangavar Township</p>	<p>One of the most important issues related to the agricultural sector is the lack of farmer's capital which has always been one of the factors limiting the growth of this sector. The proper management of credits can play an important role in the growth of the agricultural sector and contribute to national development. This study has been conducted to investigate the role of facilities and credits of Bank Keshavarzi (agriculture bank) on agronomy development in Kangavar Township. The study population consisted of all villagers that used facilities and credits of Bank Keshavarzi (in years 2011-2017; N=1000) which by using multi-stage sampling 213 of them were selected. Data was collected using a questionnaire. The face and content validity of the questionnaire had been confirmed by a panel of experts and key informants before the pre-test stage. The reliability of the instrument was assessed by conducting a pilot study among 30 samples out of the original sample. The reliability of instrument for the all sections based on Cronbach's alpha coefficients value (0.65- 0.87) shows an acceptable level of internal consistency. The SPSS software was used for data analysis. The results of the correlation analysis showed that there was a significant correlation between annual income and annual agricultural income with agronomy sector development and there was a positive and significant correlation between facilities and credits of Bank Keshavarzi with agronomy sector development. However, the results of the correlation analysis showed that there wasn't a significant correlation between facilities and credits of Bank Keshavarzi with livestock and horticulture development.</p>

Cite this article: Kalhor, R., & Ghasemi, M. (2023). Investigating the role of facilities and credits of bank keshavarzi (agriculture bank) on agronomy, livestock and horticulture development in Kangavar Township. *Journal of Rural Development and Extension studies*, 1 (1), 103-118.

بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی شهرستان کنگاور

رضوان کلهر^{۱*}، مهدی قاسمی^۲

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان، زنجان، ایران رایانامه: Rezvankalhor@gmail.com

^۲ دانش آموخته دکتری گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان، زنجان، ایران

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>یکی از مهم‌ترین موضوعات مرتبط با بخش کشاورزی کمبود سرمایه کشاورزان به شمار می‌رود که همواره به‌عنوان یکی از عوامل محدودکننده رشد این بخش مطرح بوده است. اعطای اعتبارات با مدیریت صحیح می‌تواند نقش مهمی را در رشد بخش کشاورزی بازی کند و موجبات توسعه ملی را فراهم آورد. پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش تسهیلات و اعتبارات بانک کشاورزی در توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی شهرستان کنگاور به روش پیمایشی انجام شد. جامعه آماری پژوهش روستاییانی می‌باشد که بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ از تسهیلات و اعتبارات بانک کشاورزی استفاده نموده‌اند ($N=1000$) که با استفاده از نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای ۲۱۳ نفر از آن‌ها برای انجام تحقیق انتخاب شد. برای گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با نظر پانلی از متخصصان و کارشناسان مورد تأیید قرار گرفت. پایایی ابزار تحقیق از طریق انجام پیش‌آزمون بین ۳۰ نفر خارج از نمونه آماری و محاسبه ضریب آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های اصلی پرسشنامه (در دامنه بین ۰/۶۵ تا ۰/۸۷) تعیین شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها به‌وسیله نرم‌افزار SPSS₂₄ انجام شد. یافته‌های حاصل از تحلیل همبستگی نشان داد رابطه معناداری بین متغیرهای درآمد سالانه کل و درآمد سالانه حاصل از فعالیت کشاورزی با توسعه بخش زراعت و رابطه مثبت و معناداری بین استفاده از تسهیلات و اعتبارات بانک کشاورزی با توسعه بخش زراعت وجود دارد؛ اما نتایج تحلیل همبستگی حاکی از عدم وجود رابطه معنادار بین دریافت اعتبارات از بانک کشاورزی با توسعه بخش دامپروری و باغبانی دارد.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله کامل علمی- پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۱/۳۰ تاریخ ویرایش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۳</p> <p>واژه‌های کلیدی: اعتبارات بانکی بانک کشاورزی زراعت شهرستان کنگاور</p>

استناد: کلهر، ر. و قاسمی، م. (۱۴۰۲). بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی شهرستان

کنگاور. دو فصلنامه تحقیقات ترویج و توسعه روستایی، ۱ (۱)، ۱۱۸-۱۰۳.

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه زنجان

مقدمه

کاهش نسبی سهم بخش کشاورزی در طول دهه‌های اخیر اغلب بیانگر آن است که کشاورزی می‌تواند به نفع سایر بخش‌هایی که دارای پیشرفت سریع‌تر هستند نادیده گرفته شود (Mukhoti, 2019; Valdes, 2019)؛ اما مطالعات نشان می‌دهند بخش کشاورزی به عنوان یکی از بخش‌های مهم، نقش قابل توجهی در کاهش فقر به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه دارد (Anderberg, 2020; World Bank, 2017; Asongu & Odhiambo, 2020; Kanter et al, 2018). زیرا اکثر فقرا را در جهان را روستاییانی تشکیل می‌دهند که برای گذران معیشت خود وابسته به کشاورزی هستند (Webb and Block, 2012; Thapa et al, 2019). از سوی دیگر قابلیت‌های مختلف بخش کشاورزی باعث شده است که از این بخش به‌عنوان موتور محرک و توسعه اقتصادی نام‌برده شود چرا که این بخش دارای توانمندی‌هایی است که در کنار فعالیت‌های اقتصادی سایر بخش‌ها مناسب‌ترین و سریع‌ترین زمینه‌های توسعه اقتصادی را می‌تواند فراهم سازد (Ogunleye et al., 2018; Anjum & Tarique, 2017)؛ یکی از مهم‌ترین قابلیت‌های بخش کشاورزی، اهمیت این بخش در تأمین مواد غذایی و به‌خصوص امنیت غذایی می‌باشد به طوری که دستیابی به عرضه باثبات مواد غذایی و تأمین امنیت غذایی جامعه یکی از مهم‌ترین اولویت‌های راهبردی هر کشوری می‌باشد (Connor, 2018). علاوه بر این بررسی‌های صورت گرفته در زمینه اشتغال در بخش کشاورزی نشان می‌دهد، بخش کشاورزی، از حیث توسعه اشتغال دارای اهمیت بسیار فراوانی است به طوری که بخش اعظمی از نیروی کار کشورها در این بخش مشغول به فعالیت هستند (Osabohien et al, 2019; Loizou et al, 2019). از توانمندی‌های دیگر بخش کشاورزی می‌توان به نقش آن در حفاظت از محیط‌زیست و منابع پایه تولید اشاره نمود به طوری که کشاورزی پایدار و حفاظتی می‌تواند اثرات نامطلوب محیط زیستی را به طور محسوسی کاهش دهد (Liu, 2020). همچنین، تأمین نیازهای صنایع مربوط به کشاورزی از دیگر قابلیت‌ها و اهمیت‌های بخش کشاورزی به شمار می‌رود (Pensieroso & Sommacal, 2019). با توجه به مطالبی که بیان گردید، به‌منظور دستیابی به توسعه اقتصادی و توسعه همه‌جانبه باید ضمن توجه به بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از محورهای مهم توسعه، این مهم را به‌ویژه در کشورهایی که اقتصاد روستایی آن‌ها مبتنی بر بخش کشاورزی است مورد بررسی و توجه قرارداد.

در کشور ایران در بین بخش‌های مختلف اقتصادی، بخش کشاورزی به‌عنوان یکی از بخش‌های مهم تولیدی کشور مطرح است که سند چشم‌انداز و برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، وظایف و مأموریت‌های خطیری برای آن تعریف نموده و بیشترین تعامل را با محیط و طبیعت دارد (مطیعی و بخشی، ۱۳۸۹). به باور بسیاری از اقتصاددانان کشورمان، وجود یک بخش کشاورزی پیشرو و نیرومند از ضروریات توسعه اقتصادی کشور است و در هر شرایطی توسعه بخش کشاورزی را پیش شرط توسعه اقتصادی معرفی می‌کنند؛ در ایران، بخش کشاورزی تأمین‌کننده ۸۰ درصد مواد غذایی موردنیاز جامعه، ۹۰ درصد مواد خام موردنیاز صنایع کشاورزی و نیز ۲۵ درصد صادرات غیرنفتی می‌باشد (کازرونی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین به گزارش مرکز آمار ایران (۱۳۹۶) سهم شاغلان بخش کشاورزی از کل اشتغال کشور در سال ۹۵، ۱۸ درصد بوده است که نشان‌دهنده این می‌باشد که هنوز قسمت عمده‌ای از نیروی کار در بخش کشاورزی فعالیت دارند؛ علاوه بر این بیش از ۵۰ درصد از شاغلان روستایی، در بخش کشاورزی مشغول به فعالیت هستند؛ بررسی‌های انجام‌شده نشان‌دهنده این است که متوسط نرخ رشد بخش کشاورزی در ایران در سال ۱۳۹۲ برابر ۵/۵ درصد، در سال ۱۳۹۳ برابر با ۵/۴ درصد، در سال ۱۳۹۴ برابر با ۴/۶ درصد و در سال ۱۳۹۵ نرخ

رشد این بخش ۵/۷ درصد بوده است (بانک مرکزی، ۱۳۹۶). سهم بخش کشاورزی از تولید ناخالص داخلی دو روند متفاوت را طی نموده به نحوی که در سال ۱۳۹۵ ارزش افزوده بخش کشاورزی به قیمت‌های ثابت سال ۹۰، به میزان ۴۴ هزار میلیارد تومان برآورد شده است که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۴/۲ درصد افزایش داشته است. این بخش در سال ۱۳۹۵ سهمی در حدود ۰/۳ درصد از رشد ۱۲/۵ درصدی تولید ناخالص داخلی را داشته است. علاوه بر این متوسط رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی در دوره ۱۳۸۴-۱۳۹۵ حدود ۲/۵۴ درصد بوده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۶). اما علی‌رغم وجود اهمیت فراوانی که بخش کشاورزی دارا است و به آن‌ها اشاره گردید، چالش‌های مختلفی نیز در این بخش وجود دارد که یکی از این چالش‌های مهم کمبود سرمایه و اعتبارات در بخش کشاورزی می‌باشد. اعتبارات و منابع مالی نقش مهمی در نظام اقتصادی کشورها دارند و ضمن اینکه امکانات توسعه اقتصادی را فراهم می‌آورند از الزامات مهم دستیابی به رشد پایدار محسوب می‌شوند به طوری که بسیاری از دانشمندان گسترش بهینه اعتبارات پولی و مالی را از ابزارهای مهم توسعه می‌دانند (طیبه و همکاران، ۱۳۸۹). در زمینه اهمیت نقش تسهیلات و اعتبارات بانکی در توسعه کشاورزی می‌توان بیان داشت، اعتبارات ضمن اینکه به مواردی همچون کمک به سرمایه کشاورز برای تأمین نیازهای فردی از قبیل خرید کود کشاورزی، عدم نیاز کشاورز برای مراجعه به بخش غیررسمی مالی و دنبال کردن اهداف عدالت اجتماعی کمک می‌کند، نقش بسزایی را در مسیر کاربرد و پذیرش فناوری‌های جدید توسط کشاورزان کوچک و انتقال کشاورزی سنتی به پیشرفته می‌تواند ایفا نماید (جوانشیری و همکاران، ۱۳۹۶). همچنین اگر این اعتبارات با مدیریت صحیح اعطا گردند می‌تواند به خوبی موجبات صادرات محصولات این بخش را فراهم کند (نجاتیان‌پور و اسماعیلی، ۱۳۹۵)؛ اهمیت اعتبارات در بخش کشاورزی به قدری حائز اهمیت است که در برنامه‌های توسعه اقتصادی اجتماعی کشور به آن اشاره شده است؛ در همین زمینه در ماده ۳۳ بند "ج" برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، افزایش سرمایه صندوق‌های حمایت از توسعه بخش کشاورزی به (هفت درصد) و افزایش سرمایه بانک کشاورزی مطابق با استانداردهای بین‌المللی در راستای حمایت از بخش کشاورزی و توسعه این بخش مورد توجه قرار گرفته است (برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۶).

در این میان بانک کشاورزی بهترین منبع تأمین اعتبار و تسهیلات برای بخش کشاورزی و جامعه روستایی به شمار می‌رود (گودرزی و آقاپورصباغی، ۱۳۹۴). بانک کشاورزی به عنوان تنها بانک تخصصی در امور کشاورزی، از ادغام بانک‌های تعاون و توسعه کشاورزی ایران و با هدف کمک به کشاورزان و تولیدکنندگان بخش کشاورزی، به منظور افزایش تولید درآمد و نهایتاً ارتقای سطح زندگی آن‌ها تشکیل شده است. این بانک می‌تواند با مکان‌یابی و تجهیز مناسب زمینه دسترسی کشاورزان به اعتبارات را فراهم کند (کریمی و بخشوده، ۱۳۸۸). بانک کشاورزی در کشورهای در حال توسعه به عنوان یک اهرم اعتباری دولت، می‌تواند نقش مؤثری در توسعه اقتصادی کشور داشته باشد و موجب تقویت بنیه مالی کشاورزان و تأمین نیازهای جامعه و دسترسی بیشتر به محصولات کشاورزی گردد (معدنیان و همکاران، ۱۳۹۶)؛ همچنین با بهره‌گیری صحیح از این اهرم اعتباری، دولت می‌تواند جریان تصمیم‌گیری فعالیت بخش خصوصی را در راستای برنامه‌ها و سیاست‌های دولت سوق دهد. اعتبارات بانک کشاورزی در قالب تسهیلات تکلیفی و غیر تکلیفی پرداخت می‌شوند (خسروی، ۱۳۸۹). این اعتبارات به شیوه‌های مختلفی همچون حفر و تجهیز چاه، آبیاری تحت فشار، خرید ماشین‌آلات کشاورزی، خرید بذر، خرید کود کشاورزی و تهیه سموم برای دفع آفات نباتی به کار گرفته می‌شود؛ ورود این اعتبارات به عنوان یک فرصت بیرونی می‌تواند زمینه ارتقای شاخص‌های توسعه

از جمله افزایش درآمد، افزایش بهره‌وری و اشتغال شود و در بعد بزرگ‌تر می‌تواند منجر به توسعه کشاورزی و روستایی گردد (عزیزپور و خداکرمی، ۱۳۹۴).

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی داخلی و خارجی در ارتباط با اهمیت اعتبارات بانک کشاورزی در توسعه بخش‌های مختلف کشاورزی انجام گرفته است که به برخی از آن‌ها اشاره گردیده است. به عنوان مثال اسماعیل‌زاده پاداری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهش خود به بررسی نقش اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی در توسعه روستایی پرداختند و نشان دادند اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و زیست‌محیطی اثرگذار بوده ولی بر توسعه کالبدی اثر معناداری نداشته است. عبدالله زاده و همکاران (۱۳۹۶) با بررسی اثربخشی اعتبارات بر توسعه کسب‌وکارهای دامپروری نشان دادند که در دو مؤلفه "افزایش درآمد و تولید" و "مدیریت بهتر ضایعات و بهداشت دام" اعتبارات، اثربخشی مطلوبی نداشته‌اند. اما در سه مؤلفه "ارتقاء کیفیت زندگی فردی و روستایی"، "بهبود انگیزش و رضایت شغلی دامداران" و "توسعه فیزیکی دامداران" و کلیت شاخص، اثربخشی وضعیت مطلوب‌تری داشته است. همچنین بارانی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهش خود با بررسی نقش تسهیلات بانک کشاورزی بر وضعیت اقتصادی کشاورزان بیان می‌دارند که استفاده از اعتبارات بانک کشاورزی بر متغیرهای تولید، سودآوری، معیشت زندگی و بهبود وضعیت اثر معناداری دارد.

در پژوهشی دیگر زمانیان و اوحدی (۱۳۹۵) نشان دادند که متغیرهای سن، سطح تحصیلات، تجربه، درآمد سالیانه فعالیت غیر کشاورزی و میزان اعتبار دریافتی با تخصیص اعتبارات به فعالیت‌های کشاورزی با سطح اطمینان ۹۵ درصد رابطه مستقیم و معناداری دارند. همچنین متغیر اندازه خانوار با تخصیص اعتبارات به فعالیت‌های کشاورزی رابطه معکوسی دارند. در مطالعات خارجی نیز هاگ^۱ و همکاران (۲۰۱۸) در پژوهش خود با بررسی نقش اعتبارات در انتخاب نوع اجاره زمین کشاورزی در منطقه شمال بنگلادش بیان داشتند اعتبارات باعث می‌شود که خانوارها قراردادهای اجاره‌ای ثابت را انتخاب کنند و این باعث افزایش درآمد آن‌ها و بالاتر رفتن شاخص‌های توسعه کشاورزی آن‌ها شده است. همچنین کومار^۲ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با بررسی اعتبارات کشاورزی نهادی و رسمی پرداخت شده به خانوارهای کشاورز در هند نشان دادند که اعتبارات اعطاشده به کشاورزان نقش حیاتی در افزایش درآمد خالص مزرعه و کاهش هزینه‌های ماهانه خانوارهای روستایی داشته که این افزایش درآمد و کاهش هزینه باعث ارتقای بخش کشاورزی گردیده است. علاوه بر آن چاندیو^۳ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با عنوان بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهره‌وری کشاورزی در پاکستان نشان دادند که تخصیص اعتبارات کشاورزی تأثیر مثبت و معناداری بر بهبود توزیع بذر، مصرف کود و دسترسی به آب با اجرای سیستم‌های آبیاری نوین داشته است. سقیب^۴ و همکاران (۲۰۱۷) در پژوهش خود با بررسی عوامل مؤثر بر دسترسی کشاورزان به اعتبارات کشاورزی در یک منطقه سیل‌زده به این نتیجه رسیدند که عوامل اجتماعی مورد بررسی در این پژوهش از قبیل آموزش، تجربه کشاورزی، مالکیت زمین، درآمد ماهیانه، اندازه خانواده و نسبت مالکیت زمین نقش کلیدی در دسترسی کشاورزان به اعتبارات

¹ Haque

² Kumar

³ Chandio

⁴ Saqib

کشاورزی داشته و اعطاء این اعتبارات کشاورزی موجب بهبود شرایط کشاورزی کشاورزان در این مناطق سیل زده در پاکستان شده است. مرشد^۱ و همکاران (۲۰۱۶) در پژوهش خود عوامل مؤثر بر پذیرش اعتبارات به عنوان یک استراتژی مدیریت ریسک توسط کشاورزان در پاکستان را مورد بررسی قرار دادند، نتایج این پژوهش نشان داده است عوامل اجتماعی و اقتصادی دارای نقش معناداری در پذیرش اعتبارات کشاورزی به عنوان یک استراتژی مدیریت ریسک توسط کشاورزان هستند؛ همچنین اعطای این اعتبارات نقش بسیار مهمی در مدیریت مزرعه ایفا کرده است، به طوری که اعتبارات کشاورزی تأثیر مثبت و معناداری بر روی درآمد، مدیریت ریسک در پاکستان داشته است. سارکر^۲ (۲۰۱۶) در پژوهش خود با بررسی نقش بانکها در توسعه کشاورزی در بنگلادش به این نتیجه رسید که با توجه به اینکه اقتصاد روستایی در بنگلادش به کشاورزی وابستگی دارد و به عنوان "خون حیوانی" اقتصاد این کشور خوانده می شود، توسعه این کشور بدون توسعه بخش کشاورزی امکان پذیر نیست. در این زمینه احمد^۳ و همکاران (۲۰۱۵) در پژوهش خود با بررسی اثرات اعتبارات کشاورزی بر بهره‌وری محصولات کشاورزی در پاکستان با استفاده از تابع کاب داگلاس نشان داد، اعتبارات باعث افزایش بهره‌وری محصولات کشاورزی به ویژه گندم شده است. شهرستان کنگاور به لحاظ نقش آن در تولیدات کشاورزی، به عنوان یکی از مهم‌ترین شهرستان‌های استان کرمانشاه محسوب می‌گردد؛ سطح اراضی شهرستان کنگاور ۴۴ هزار و ۸۵۰ هکتار می‌باشد که از این سطح ۲۶ هزار و ۱۶۱ هکتار دیم و ۱۵ هزار و ۷۴۹ هکتار آبی است. همچنین به لحاظ تولید گندم این شهرستان بالاترین میانگین تولید را در بین شهرستان‌های استان از آن خود کرده است (سطح زیر کشت گندم دیم ۸۲۰۰ هکتار و سطح زیر کشت گندم آبی ۶۸۵۰ هکتار). علاوه بر آن این شهرستان با کاشت ۱۲۶۰ هکتار کلزا و تولید قریب به ۴۰۰۰ تن از این محصول رتبه اول در استان را داراست (وزارت جهاد کشاورزی، ۱۳۹۵). از آنجایی که اعتبارات تخصیص داده شده به هر زیر بخش و نحوه پرداخت آن بین کشاورزان متفاوت بوده است این موضوع مطرح می‌شود که اعتبارات اختصاص داده شده به کشاورزان در شهرستان کنگاور چه تأثیری در توسعه بخش زراعت این شهرستان داشته است؟ لذا این پژوهش باهدف بررسی نقش اعتبارات و تسهیلات بانک کشاورزی در توسعه بخش زراعت شهرستان کنگاور انجام خواهد گرفت تا با بررسی این موضوع، برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران را در تخصیص هر چه بهتر اعتبارات به بخش کشاورزی یاری نماید و در جهت توسعه کشاورزی این شهرستان گام مؤثری برداشت.

روش شناسی پژوهش

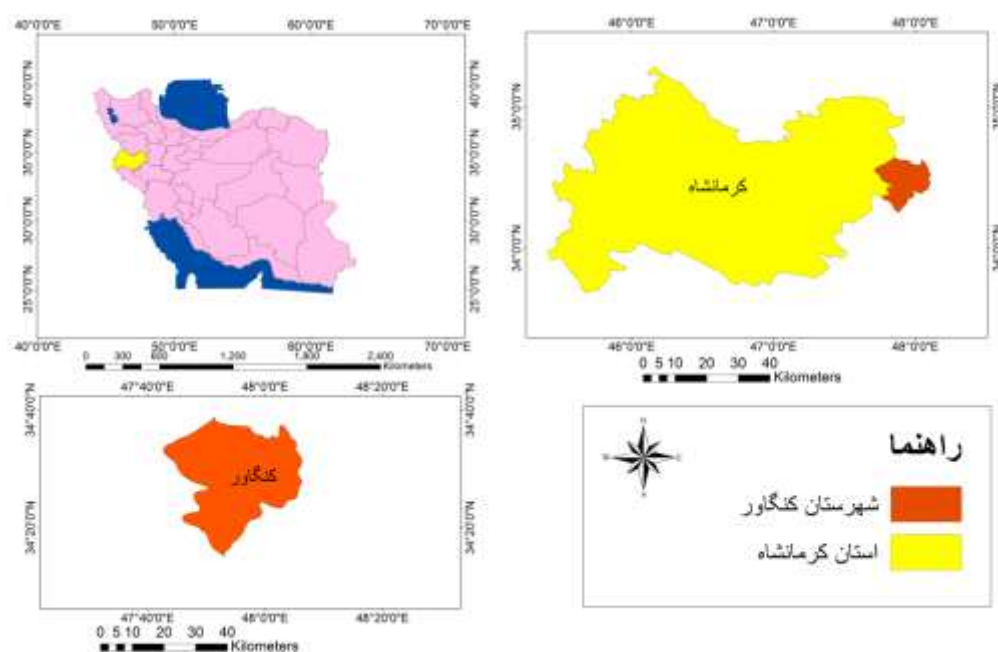
این تحقیق به لحاظ ماهیت، پژوهش کمی و از نظر هدف کاربردی است. از لحاظ شیوه گردآوری اطلاعات، تحقیق توصیفی-تحلیلی است که در آن از روش کار میدانی استفاده شد. اطلاعات مورد نیاز پژوهش در بخش نظری بر اساس مطالعه کتابخانه‌ای و مراجعه به پایگاه‌های اینترنتی معتبر جمع‌آوری می‌شود. همچنین به منظور تعیین نقش تسهیلات و اعتباری بانکی در توسعه بخش زراعت از ابزار پرسشنامه استفاده گردید. سپس به منظور حصول اطمینان از مناسب بودن ابزار اندازه‌گیری، اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری به‌دقت مورد بررسی قرار گرفت. اعتبار ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق بر اساس نظر اساتید گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان مورد تأیید قرار گرفت. همچنین یک پایلوت تست اولیه در میان جامعه‌ای مشابه جامعه تحقیق (در شهرستان صحنه استان کرمانشاه) به

¹ Morshed

² sarker

³ Ahmad

منظور تعیین قابلیت اعتماد ابزار تحقیق اجرا گردید و با استفاده از ضریب آلفای کرونیخ نسبت به تعیین میزان پایایی اقدام شد. جامعه آماری این مطالعه روستاییانی بودند که از تسهیلات و اعتبارات بانک کشاورزی استفاده نموده‌اند. بر اساس اظهارات کارشناسان بانک کشاورزی در شهرستان کنگاور در حدود ۱۰۰۰ نفر در طی ۵ سال (۱۳۹۶-۱۳۹۰) گذشته می‌باشند. به منظور تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران در سطح اطمینان ۹۵ درصد و با درصد خطای ۵ درصد تعداد ۲۱۳ نفر به عنوان نمونه آماری تعیین شدند. انتخاب نمونه مورد نظر با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای چندمرحله‌ای صورت گرفت، بدین گونه که ابتدا از شهرستان کنگاور چند بخش، از هر بخش یک دهستان و نهایتاً از هر دهستان چند روستا انتخاب گردیدند. انتخاب نمونه در سطح جامعه روستایی هم به صورت کاملاً تصادفی از میان وام‌گیرندگان انتخاب شد.

شکل ۱- موقعیت منطقه مورد مطالعه

یافته‌های پژوهش

همان‌طور که در جدول شماره ۱ نشان داده شده است، ۱۰/۳ درصد از پاسخگویان را زنان و ۸۹/۷ درصد از آنان را مردان تشکیل می‌دهند. بر اساس نتایج کسب‌شده، محل سکونت بیش از نیمی از پاسخگویان (۶۲/۴ درصد) روستا و فقط ۳/۳ درصد از پاسخگویان در شهر سکونت داشتند؛ همچنین ۳۴/۳ درصد به صورت فصلی در روستا اقامت داشتند. با توجه به یافته‌های تحقیق، میانگین سن پاسخگویان ۴۷/۸۸ سال بود. همچنین ۹۰/۱ درصد از پاسخگویان متأهل بودند و از نظر سطح تحصیلات ۳۱ درصد بی‌سواد، ۲۰/۷ درصد از آنان ابتدایی، ۲۴/۴ درصد راهنمایی و دبیرستان و ۸ درصد کارشناسی و بالاتر بودند. علاوه بر این، بر اساس نتایج تحقیق مشخص شد که ۴۰/۴ درصد از پاسخگویان بین ۱۵-۲۹ سال سابقه کار کشاورزی داشتند.

جدول ۱- توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس ویژگی‌های فردی

متغیر	فراوانی	درصد
جنس	مرد	۱۹۱
	زن	۲۲
وضعیت تأهل	مجرد	۲۱
	متأهل	۱۹۲
میزان تحصیلات	بی‌سواد	۶۶
	ابتدایی	۴۴
	راهنمایی و دبیرستان	۵۲
	دیپلم و فوق‌دیپلم	۳۴
سابقه کار کشاورزی	لیسانس و بالاتر	۱۷
	۱-۱۴ سال	۲۶
	۱۵-۲۹ سال	۸۶
	۳۰-۴۴ سال	۶۵
محل سکونت	۴۵-۵۹ سال	۳۱
	۶۰ سال و بالاتر	۵
	شهر	۷
	روستا	۱۳۳
	اقامت فصلی در روستا	۷۳
		۳۴/۳

منبع: یافته‌های پژوهش

همان‌گونه که از جدول ۲ پیدا است دریافت وام برای بار اول در سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ تقریباً یک‌روند یکنواخت را طی کرده است؛ باین وجود بیشترین تعداد دریافت وام در سال ۱۳۹۲ بوده است (۱۷/۴ درصد). همچنین ۸۴/۵ درصد (۱۸۰ نفر) از پاسخگویان بیان داشتند که برای بار دوم از هیچ وامی استفاده ننموده‌اند.

جدول ۲- توزیع فراوانی و درصدی پاسخگویان برحسب سال و دفعات دریافت وام

سال دریافت وام	فراوانی (نفر)	درصد فراوانی	فراوانی (نفر)	درصد فراوانی
سال ۱۳۹۰	۳۶	۱۶/۹	۴	۱۲/۱
سال ۱۳۹۱	۳۱	۱۴/۶	۳	۹/۱
سال ۱۳۹۲	۳۷	۱۷/۴	۳	۹/۱
سال ۱۳۹۳	۳۵	۱۶/۴	۵	۱۵/۲
سال ۱۳۹۴	۳۱	۱۴/۶	۳	۹/۱
سال ۱۳۹۵	۲۴	۱۱/۳	۱۱	۳۳/۳
سال ۱۳۹۶	۱۹	۸/۹	۴	۱۲/۱
جمع	۲۱۳	۱۰۰	۳۳	۱۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت در جدول شماره ۳ آمده است، همان‌طور که پیدا است گویه‌های « اعتبارات بانک کشاورزی باعث کاشت به موقع محصولات شده است» و « اعتبارات بانک کشاورزی باعث برداشت به موقع محصولات گردیده است» با میانگین ۳/۶۱ و ۳/۰۴ دارای بالاترین اولویت و گویه « اعتبارات بانک کشاورزی باعث کنترل به موقع آفات در مزرعه شده است» با میانگین ۱/۲۷ دارای کم‌ترین اولویت بودند.

جدول ۳: اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت

اولویت	گویه	میانگین	انحراف معیار
۱	اعتبارات بانک کشاورزی باعث کاشت به موقع محصولات شده است	۳/۶۱	۱/۱۲
۲	اعتبارات بانک کشاورزی باعث برداشت به موقع محصولات گردیده است	۳/۰۴	۱/۴۹
۳	اعتبارات بانک کشاورزی امکان استفاده از ماشین‌آلات کشاورزی را تسهیل نموده است	۲/۹۳	۱/۷
۴	اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش سطح زیر کشت محصولات شده است	۲/۵۱	۱/۳۹
۵	اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش کمیت محصولات تولیدی من شده است	۲/۴۷	۱/۱۷
۶	اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش کیفیت محصولات تولیدی شده است	۱/۹۸	۱/۳۳
۷	اعتبارات بانک کشاورزی باعث تسریع در خرید بذر محصولات شده است	۱/۸۰	۱/۴۸
۸	اعتبارات بانک کشاورزی باعث تسریع در خرید کود شده است	۱/۵۶	۱/۳۷
۹	اعتبارات بانک کشاورزی باعث کنترل به موقع آفات در مزرعه شده است	۱/۲۷	۱/۱۷
	میانگین کل	۲/۳۶	۰/۶۶

*مقیاس: (به هیچ وجه=۰ تا خیلی زیاد=۵)

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش دامپروری در جدول شماره ۴ آمده است، همان‌طور که پیدا است گویه « اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش تولید محصولات دامی شده است» با میانگین ۳/۸۴ و دارای بالاترین اولویت و گویه « اعتبارات بانک کشاورزی باعث استفاده من از خدمات دامپزشکی گردیده است» با میانگین ۰/۵۵ دارای کم‌ترین اولویت بودند.

جدول ۴- اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش دامپروری

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش تولید محصولات دامی شده است	۳/۸۴	۱/۰۶
۲	اعتبارات بانک کشاورزی باعث توسعه زیرساخت‌های لازم برای پرورش دام شده است	۳/۲۲	۱/۲۴
۳	اعتبارات بانک کشاورزی باعث تسهیل در خرید تعداد دام سبک (به لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه بودن جهت نگهداری) شده است	۲/۶۰	۱/۷۲
۴	اعتبارات بانک کشاورزی باعث کاهش در برخی هزینه‌ها (نگهداری، علوفه و غیره) شده است	۲/۵۷	۱/۴۰
۵	اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش قدرت خرید علوفه شده است	۲/۳۵	۱/۹۷
۶	اعتبارات بانک کشاورزی باعث به روز کردن سیستم پرورش دام شده است	۲/۲۶	۱/۲۱
۷	اعتبارات بانک کشاورزی باعث بهبود در کیفیت علوفه دام‌هایم شده است	۲/۰۶	۱/۸۷
۸	اعتبارات بانک کشاورزی باعث تسهیل در خرید تعداد دام سنگین (به لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه بودن جهت نگهداری) شده است	۰/۹۳	۱/۲۸
۹	اعتبارات بانک کشاورزی باعث استفاده من از خدمات دامپزشکی گردیده است	۰/۵۵	۰/۵۴
	میانگین کل	۲/۲۶	۰/۷۲

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت (به هیچ وجه=۰ تا خیلی زیاد=۵)

بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت... / کلهر و قاسمی

نتایج حاصل از تحقیق در رابطه با اولویت بندی گویه های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش باغبانی در جدول شماره ۵ آمده است، همان طور که پیدا است گویه های «اعتبارات بانک کشاورزی سبب افزایش سطح زیر کشت باغ شده است» و «اعتبارات بانک کشاورزی امکان خرید نهال را برایم فراهم نموده است» با میانگین ۳ و ۲/۵۲ دارای بالاترین اولویت و گویه «اعتبارات بانک کشاورزی استفاده از برخی ماشین آلات را در باغ برایم فراهم نموده است» با میانگین ۱/۷۸ دارای کمترین اولویت بودند.

جدول ۵- اولویت بندی گویه های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش باغبانی

اولویت	گویه	میانگین*	انحراف معیار
۱	اعتبارات بانک کشاورزی سبب افزایش سطح زیر کشت باغ شده است	۳	۱/۵
۲	اعتبارات بانک کشاورزی امکان خرید نهال را برایم فراهم نموده است	۲/۵۲	۱/۹۸
۳	اعتبارات بانک کشاورزی سبب افزایش کمیت محصولات با توجه به امکانات مالی در دسترس شده است	۲/۰۵	۱/۴۷
۴	اعتبارات بانک کشاورزی باعث برداشت به موقع محصولات گردیده است	۱/۸۴	۰/۹۵
۵	اعتبارات بانک کشاورزی باعث کنترل و مقابله به موقع آفات درختان شده است	۱/۸۴	۰/۹۵
۶	اعتبارات بانک کشاورزی سبب افزایش کمیت محصولات با توجه به امکانات مالی در دسترس شده است	۱/۷۸	۱/۳۱
۷	اعتبارات بانک کشاورزی استفاده از برخی ماشین آلات را در باغ برایم فراهم نموده است	۰/۵۵	۰/۵۴
	میانگین کل	۲/۱۰	۰/۸۶

*مقیاس: بر اساس طیف لیکرت (به هیچ وجه=۰ تا خیلی زیاد=۵)

تحلیل همبستگی نشان داد که بین متغیر درآمد سالانه و درآمد سالانه از کشاورزی با توسعه بخش زراعت و دامپروری رابطه معنی داری در سطح ۹۹ درصد وجود دارد؛ نتایج همبستگی به تفصیل در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶- نتایج تحلیل همبستگی عوامل فردی با توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی

متغیرهای مورد بررسی	مقدار همبستگی سطح معنی داری	توسعه بخش دامپروری	توسعه بخش باغبانی	توسعه بخش زراعت
سن	-۰/۰۰۳	۰/۹۶۷	*۰/۱۷۵	۰/۰۹۸
تحصیلات ۱	-۰/۱۸۷	۰/۲۱۸	*-۰/۱۵۱	-۰/۰۹۳
تعداد افراد خانواده	-۰/۰۲۸	۰/۶۸۵	*۰/۱۴۴	۰/۰۹۰
سابقه فعالیت کشاورزی	۰/۰۲۴	۰/۷۲۳	*۰/۱۷۳	۰/۰۵۹
درآمد سالانه	*۰/۱۹۴*	۰/۰۰۴	۰/۰۲۰	*۰/۲۴۲*
درآمد سالانه از کشاورزی	*۰/۲۹۷*	۰/۰۰۰	۰/۰۲۵	*۰/۲۱۸*

** معنی داری در سطح ۱ درصد

* معنی داری در سطح ۵ درصد،

۱ برای متغیر تحصیلات از همبستگی اسپیرمن و برای بقیه متغیرها از همبستگی پیرسون استفاده گردید

بررسی تحلیل همبستگی در رابطه بین اثرات اعتبارات پرداخت شده بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی در جدول شماره ۷ آمده است. نتایج این تحلیل نشان دهنده این است که رابطه مثبت و معناداری

بین استفاده از تسهیلات و اعتبارات بانک کشاورزی با توسعه بخش زراعت وجود دارد؛ اما بین استفاده از اعتبارات بانک کشاورزی با توسعه بخش دامپروری و باغبانی هیچ ارتباطی وجود ندارد.

جدول ۷- نتایج آزمون همبستگی بین اثرات تسهیلات بانکی با توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی

اثرات استفاده از تسهیلات بانکی		
زیر بخش‌های مورد بررسی	مقدار همبستگی	سطح معنی داری
توسعه بخش زراعت	۰/۲۱۴**	۰/۰۰۶
توسعه بخش دامپروری	-۰/۱۹۱	۰/۲۰۹
توسعه بخش باغبانی	۰/۱۴۲	۰/۵۶۳

*معنی داری در سطح ۵ درصد، ** معنی داری در سطح ۱ درصد

بحث، نتیجه گیری و پیشنهادها

اعتبارات و منابع مالی نقش مهمی در نظام اقتصادی کشورها دارند و ضمن اینکه امکانات توسعه اقتصادی را فراهم می‌آورند از الزامات مهم دستیابی به رشد پایدار محسوب می‌شوند به طوری که بسیاری از دانشمندان گسترش بهینه اعتبارات پولی و مالی را از ابزارهای مهم توسعه می‌دانند. در بخش کشاورزی ایران حضور اندک سرمایه‌گذاران خصوصی در بخش کشاورزی و توان مالی ضعیف اکثر کشاورزان، تأمین مالی عمده در بخش کشاورزی غالباً با اتکا به تسهیلات دریافتی از بانک‌ها صورت می‌گیرد؛ اعتبارات به شکل صحیح، به‌عنوان یک فرصت بیرونی می‌تواند زمینه ارتقای شاخص‌های توسعه از جمله افزایش درآمد، افزایش بهره‌وری و اشتغال شود و در بعد بزرگ‌تر می‌تواند منجر به توسعه کشاورزی و روستایی گردد؛ لذا این پژوهش با هدف بررسی نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت، دامپروری و باغبانی شهرستان کنگاور صورت پذیرفت. نتایج این پژوهش نشان داد بین اعتبارات پرداخت شده بانک کشاورزی با توسعه بخش زراعت ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد که با نتایج (Chandio and Jingdong, 2017; Haque et al, 2018; Kumara et al, 2017; همسو می‌باشد. در همین زمینه نتایج حاصل از اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش زراعت نشان داد که اعتبارات بانک کشاورزی باعث کاشت به موقع (میانگین ۳/۶۱) و برداشت به موقع (۳/۰۴) محصولات شده است ولی در بخش کنترل آفات اعتبارات نتوانسته اثرگذار باشد. به عبارت دیگر می‌توان بیان نمود، اعتباراتی که در بخش زراعت به خرید نهاده‌ها مانند خرید بذر، کود و غیره اعطاشده در زمان مناسب و یا به مقدار کافی در اختیار کشاورز قرار داده شده است که این خود می‌تواند یکی از عوامل مهم در برداشت به موقع محصولات کشاورزی باشد؛ چراکه کاشت به موقع محصولات کشاورزی با برداشت به موقع آنان در ارتباط است. همچنین در بررسی پایین‌ترین اولویت می‌توان بیان نمود، اعتبارات کافی و مناسب به منظور کنترل آفات مزرعه به کشاورزان داده نشده یا اعتبارات آن‌ها اثربخشی لازم را جهت کنترل آفات نداشته است. لذا پیشنهاد می‌گردد با توجه به زیان و خسارت چشم‌گیری که آفات می‌توانند بر محصولات کشاورزی داشته باشند، با توجه به موقعیت جغرافیایی منطقه و نوع محصولاتی که در منطقه کشت می‌گردند، ابتدا مطالعات دقیقی در زمینه نوع، زمان اثرگذاری آفات روی محصول و کنترل هر آفت صورت بگیرد و بانک کشاورزی اعتباراتی را به کشاورزان متقاضی، با توجه به نوع و سطح زیر کشت محصول کاشت شده، در زمان مناسب پیشگیری از آفات، در اختیار کشاورزان قرار دهد.

همچنین مطابق با نتایج تحقیق، بین اعتبارات پرداخت شده بانک کشاورزی بر توسعه بخش دامپروری و باغبانی هیچ گونه رابطه معناداری وجود ندارد که با نتایج (عبداللهزاده و همکاران، ۱۳۹۶؛ Ahmad et al, 2015) همسو و با نتایج (عزیزپور و خداکرمی، ۱۳۹۴؛ Kanter et al, 2018) ناهمسو می باشد. در همین زمینه نتایج پژوهش در بررسی اولویت بندی گویه های مرتبط با نقش اعتبارات بانک کشاورزی بر توسعه بخش دامپروری نشان داد گویه های «اعتبارات بانک کشاورزی باعث افزایش تولید محصولات دامی شده است» و «اعتبارات بانک کشاورزی باعث توسعه زیرساخت های لازم برای پرورش دام شده است» با میانگین $3/84$ و $3/22$ دارای بالاترین اولویت و گویه «اعتبارات بانک کشاورزی باعث استفاده من از خدمات دامپزشکی گردیده است» با میانگین $0/55$ دارای کم ترین اولویت بودند. این نتایج بیانگر این است که اعتبارات اعطایی به دامپروران در زمینه «خرید دام سبک و سنگین و افزایش دام ها»، «خرید بذر و علوفه» و «ایجاد زیرساخت های لازم» توانسته تولیدات دامی کشاورزان را افزایش داده و موجب افزایش سطح درآمدی آنان گردد. این دو گویه را می توان از عوامل بسیار مهم در پرورش دام برشمرد زیرا تا زیرساخت لازم برای پرورش دام وجود نداشته باشد امکان پرورش آنان فراهم نمی گردد و یا پرورش دام به لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نمی باشد، لذا پس از فراهم نمودن زیرساخت های مناسب و اصولی است که می شود تعداد دام ها، تولیدات دامی و به دنبال آن به افزایش درآمد و توسعه در زیر بخش دامپروری دست یافت. در این زیر بخش نیز مانند زیر بخش زراعت که اعتبارات چندانی به کنترل آفات در مزرعه اختصاص داده نشده بود، به خدمات مهم دامپزشکی که ارتباط و اثرگذاری مستقیمی با بهداشت و سلامت دام ها و حتی سلامت انسان ها دارد، اعتبارات مورد نیاز اختصاص داده نشده است.

مطابق با نتایج پژوهش، بیشتر اعتبارات دریافت شده در بار اول به خرید ادوات کشاورزی ($31/9$ درصد) و سپس به آبیاری های تحت فشار ($14/1$ درصد) اختصاص داده شده ولی دریافت اعتبارات برای بار دوم بین این دو عوض شده و اعتبارات ابتدا برای آبیاری تحت فشار با ($36/4$ درصد) و سپس خرید ادوات کشاورزی با ($12/4$ درصد) اختصاص داده شده است؛ در حقیقت بیشترین دریافت اعتبارات برای بار اول و دوم، در زیر بخش زراعت و به آبیاری های تحت فشار و ادوات کشاورزی اختصاص داده شده که این می تواند به دلیل سیاست گذاری های دولت در جهت مدیریت استفاده از منابع آبی و استفاده از مکانیزاسیون مدرن جهت افزایش سطح زیر کشت و کاهش وقت و هزینه های کارگری جهت کاشت و داشت و برداشت محصولات باشد. همچنین می توان استدلال نمود که کشاورزان در ابتدای امر نیاز بیشتری به ادوات کشاورزی داشته و بیشتر به دنبال بالا بردن درآمد خود با استفاده از ادوات نوین کشاورزی بوده اند و تمایل کمتری به سمت استفاده از روش های نوین آبیاری دارند؛ اما در دریافت وام برای بار دوم کاهش چشمگیری در تعداد افراد دریافت کننده اعتبارات در بخش خرید ادوات کشاورزی دیده می شود و افزایش در دریافت اعتبارات به منظور آبیاری تحت فشار بوده است که به دو دلیل عمده آن در ذیل اشاره گردیده است:

الف) کشاورزانی که برای بار اول از اعتبارات به منظور خرید ادوات کشاورزی استفاده نموده اند دیگر نیازی به دریافت این اعتبار ندیده اند و اعتبارات را به منظور تجهیز اراضی خود با استفاده از آبیاری تحت فشار دریافت نموده اند.

ب) گروهی از پاسخگویان بیان داشتند بالا بودن تعرفه هزینه ای موتور برق چاه ها و کم شدن مقدار مترمکعب مصرفی آب از سوی سازمان جهاد کشاورزی هر منطقه، موجب محدودیت آبی کشاورزان شده است، لذا در سال های اخیر سیاست دولت در راستای اختصاص حداکثری اعتبارات کشاورزی به بخش مدیریت صحیح آبیاری ها و پرداخت اعتبارات یارانه ای به آبیاری تحت فشار بوده است تا در دریافت اعتبارات در این زمینه توسط کشاورزان ایجاد انگیزه

کند؛ در نتیجه تعداد بیشتری از کشاورزان برای بار دوم به دریافت اعتبارات برای این منظور گرایش پیدا نموده‌اند و دیگر اعتبارات را به منظور خرید ادوات دریافت نکرده‌اند. لذا پیشنهاد می‌گردد دولت با بررسی دقیق‌تر این موضوع اعتبارات را در جهت نیاز کشاورزان منطقه به آن‌ها اعطا کند.

نتایج تحلیل همبستگی نشان داد بین اعتبارات پرداخت‌شده بانک کشاورزی با توسعه زیربخش زراعت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد که دلایل مختلفی در آن دخیل هستند:

الف) بررسی‌ها نشان می‌دهد ۷۰/۹ درصد اعتبارات در بازه زمانی ۱۳۹۷-۱۳۹۱ در شهرستان کنگاور به بخش زراعت اختصاص داده شده است که این خود می‌تواند یکی از دلایل اصلی ارتباط اعتبارات پرداخت‌شده با توسعه زیربخش زراعت باشد.

ب) از آنجایی که در زیربخش زراعت اکثریت اعتبارات (۴/۸ درصد) به منظور تجهیز اراضی به آبیاری تحت فشار بوده و این اعتبارات اکثراً با سود کم و یارانه دار بوده است، کشاورزان دغدغه بازپرداخت این گونه اعتبارات را نداشته‌اند، لذا همین عامل باعث ایجاد انگیزه بالا در کشاورزان شده و موجبات رشد و توسعه در این بخش را فراهم نموده است.

ج) دلیل دیگر توسعه زیر بخش زراعت در شهرستان کنگاور را می‌توان بیشتر بودن مساحت زمین‌های کشاورزی این شهرستان نسبت به مساحت کوهستانی آن برشمرد که بستر مناسب‌تری را جهت فعالیت زراعی نسبت به سایر زیر بخش‌های دیگر فراهم آورده است. لذا به نظر می‌رسد سرمایه‌گذاری در این بخش در شهرستان کنگاور دارای توجیه اقتصادی باشد و پیشنهاد می‌گردد سرمایه‌گذاری‌ها در این بخش با مدیریت هر چه بهتر ادامه یابد. نتایج تحلیل همبستگی همچنین نشان داد بین اعتبارات پرداخت‌شده بانک کشاورزی با توسعه زیربخش دامپروری و باغبانی رابطه‌ای وجود ندارد؛ توضیح آنکه از آنجایی که بخش دامپروری شهرستان کنگاور بیشتر بر پایه روش‌های سنتی می‌باشد علی‌رغم تولید بالا، اعتبارات نتوانسته است باعث ارتقای این بخش گردد. در همین زمینه مطالعه بارانی و همکاران (۱۳۹۵) نشان می‌دهد با توجه به اینکه ارتقای بخش دامپروری از وضعیت سنتی موجود به سمت مدرنیزه کردن واحدهای دامداری می‌تواند صرفه اقتصادی بالایی را به همراه داشته باشد و گذار از حالت سنتی دامپروری به مدرنیزه افزون بر منافع اقتصادی، دربردارنده مزایای اجتماعی- فرهنگی است و موجب ارتقای جایگاه فعالان این بخش می‌گردد، لذا پیشنهاد می‌گردد با سرمایه‌گذاری بیشتر در این بخش موجبات توسعه آن را نیز فراهم نمود. همچنین پیشنهاد می‌گردد با برگزاری کلاس‌های ترویجی، آگاهی‌های فنی و تخصصی لازم به دامداران داده شود تا این اعتبارات تأثیر جدی و بسزایی در توسعه بخش دامپروری و ارتقای بهره‌وری در این بخش را داشته باشند. همچنین با توجه به اینکه یکی از دلایل اصلی عدم رابطه بین اعتبارات بانک کشاورزی با بخش باغبانی شهرستان کنگاور را می‌توان پایین بودن سطح اراضی باغی برشمرد. لذا پیشنهاد می‌گردد به دلیل کم بودن باغات این شهرستان بیشتر باید بر روی افزایش عملکرد در هکتار متمرکز شد؛ لذا با در اختیار دادن انواع نهال‌ها با نژاد اصلاح شده و پربازده به کشاورزان می‌توان گام مهمی در توسعه این بخش نیز برداشت.

در پایان نیز پیشنهادهای ذیل به منظور برنامه‌ریزی و مدیریت هر چه بهتر و اثربخش‌تر این اعتبارات و تسهیلات ارائه گردیده است:

✓ نظارت کافی در اعطای اعتبارات به منظور اینکه اعتبارات پرداخت‌شده به‌درستی در جریان تولید به کار گرفته

شود و نه در سایر زمینه‌ها.

- ✓ از آنجاکه اکثریت بهره‌برداران مورد مطالعه میان سال و فاقد تحصیلات دانشگاهی هستند؛ کمتر با دانش و تکنولوژی‌های روز دنیا آشنایی دارند؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد بانک کشاورزی بسته‌های آموزشی و یا جزوات مهارتی مطابق با آخرین یافته‌های روز جهت روش‌های نوین و سودآورتر را در اختیار کشاورزان قرار دهد به صورت آگاهانه و هدفمند برای دریافت اعتبارات اقدام نمایند.
- ✓ آگاه‌سازی کشاورزان از انواع اعتبارات و نحوه بازپرداخت آن‌ها جهت برطرف نمودن مشکلات ناشی از بازپرداخت وام‌ها.
- ✓ سرمایه‌گذاری زیربنایی در امور کشاورزی به اندازه نیاز هر زیربخش.
- ✓ با توجه به اینکه در بسیاری از موارد کشاورزان دانش کافی برای استفاده حداکثر از اعتبارات دریافتی را ندارند، لذا پیشنهاد می‌گردد وزارت جهاد کشاورزی و سازمان‌های تابعه با سیاست‌های تشویقی و ترویجی و گاهی به صورت الزامی بایستی کشاورزان را به شرکت در دوره‌های استفاده بهینه و صحیح اعتبارات تشویق نمایند.
- ✓ تشویق سرمایه‌گذاران بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی و پشتیبانی لازم از نظر قانونی، اجتماعی و فیزیکی از سرمایه‌گذاری‌ها از طریق ارائه خدمات رایگان، مشاوره فنی، اقتصادی و غیره.
- ✓ اجرای سیاست‌های تشویقی مانند تخفیف یا حذف مالیات برای سرمایه‌گذاران بخش کشاورزی و صنایع وابسته جهت توسعه سرمایه در بخش مذکور.

منابع

۱. اسماعیل‌زاده پاداری، س.، حسینی، م.، و امیدوی نجف‌آبادی، م. ۱۳۹۶. بررسی نقش اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی در توسعه روستایی مطالعه موردی استان تهران، فصلنامه روستا و توسعه، ۲۰(۱): ۱۶۹-۱۴۷.
۲. بارانی، ن.، اسکندری، آ.، کرمی، آ.، و اسکندری، جواد. ۱۳۹۵. نقش تسهیلات بانک کشاورزی بر وضعیت اقتصادی کشاورزان شهرستان نیمروز، مطالعات منابع طبیعی، محیط‌زیست و کشاورزی، ۲(۶): ۱۵-۹.
۳. بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۹۶، خلاصه تحولات اقتصادی کشور، اردیبهشت ۱۳۹۶. دسترسی در <http://www.cbi.ir>
۴. برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران. ۱۳۹۶. دسترسی در www.Dastour.ir
۵. جوانشیری، م.، بوزرجمهری، خ.، هراتی، ا.، و محمودی، ح. ۱۳۹۶. بررسی تطبیقی نقش اعتبارات خرد در توسعه روستایی نواحی کوهستانی و دشتی (مورد مطالعه: دهستان‌های کارده و میان ولایت شهرستان مشهد)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۴(۲): ۱۸۰-۱۵۷.
۶. خسروی، ع. ۱۳۸۹. بررسی رابطه توزیع تسهیلات بانکی با متغیرهای عمده اقتصادی و اجتماعی بخش کشاورزی: مطالعه موردی استان فارس، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، شماره ۳، ۱۵۱-۱۶۳.
۷. رجایی، ی.، خیری، ش.، و سلیمی، م. ۱۳۹۴. نقش تسهیلات پرداختی بانک کشاورزی به بنگاه‌های زودبازده در ایجاد اشتغال و تولید بخش کشاورزی از دیدگاه مشتریان بانک، فصلنامه کارآفرینی و کشاورزی، ۲(۳): ۶۱-۵۱.
۸. زمانیان، غ.، و اوحدی، ن. ۱۳۹۵. شناسایی عوامل تأثیرگذار بر تخصیص اعتبارات به فعالیت‌های کشاورزی، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۴۷(۲): ۳۰۳-۳۱۱.
۹. طیبی، ک.، ساطعی، م.، و صمیمی، پ. ۱۳۸۹. تأثیر تسهیلات بانکی بر اشتغال‌زایی بخش‌های اقتصادی ایران، فصلنامه پول و اقتصاد، شماره ۴، ۳-۳۱.

۱۰. عبدالله زاده، غ.، جمشیدی کوهساری، ا.، حسینی‌المدنی، ح.، و شریف‌زاده، م. ۱۳۹۶. اثربخشی اعتبارات بر توسعه کسب‌وکارهای دامپروری در بخش جعفرآباد استان قم، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۶(۱): ۱-۱۸.
۱۱. عزیزپور، ف.، و خداکرمی، ز. ۱۳۹۴. اثرات اجتماعی اقتصادی اعتبارات خرد کشاورزی در نواحی روستایی، مورد مطالعه: دهستان کرسف، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴(۳): ۶۹-۵۷.
۱۲. کازرونی، ع.، رضازاده، ع.، و محمدپور، س. ۱۳۹۰. اثر نامتقارن نوسان‌های نرخ واقعی ارز بر صادرات غیرنفتی ایران. فصلنامه تحقیقات مدل‌سازی اقتصادی. شماره ۵، ۱۷۸-۱۵۳.
۱۳. کریمی، آ.، و بخشوده، م. ۱۳۸۸. بررسی دسترسی به وام گروه‌های فقیر در مناطق روستایی استان کهگیلویه و بویراحمد، فصلنامه تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، ۴۰(۴): ۱۳۷-۱۳۱.
۱۴. گودرزی، ب.، و آقاپورصباغی، م. ۱۳۹۲. بررسی عوامل مؤثر بر عدم بازپرداخت وام‌های اعطایی بانک کشاورزی به دامداران شهرستان اهواز، اولین همایش ملی گیاهان دارویی و کشاورزی پایدار، همدان ۱۸ مهر ۱۳۹۲.
۱۵. مرکز آمار ایران. ۱۳۹۶. سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵.
۱۶. مطیعی لنگرودی، ح.، و بخشی، ز. ۱۳۸۹. نقش اعتبارات بهسازی مسکن در توانمندی و ماندگاری جمعیت روستایی دهستان بیهق شهرستان سبزوار، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۲، ۴۶-۳۱.
۱۷. معدنیان، ب.، دوراندیش، آ.، قربانی، م.، و کهنسال، م. ۱۳۹۴. اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر تأخیر یا عدم بازپرداخت تسهیلات اعطایی بانک کشاورزی به کشاورزان، نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی، ۲۷۲(۲۹): ۲۵۰-۲۵۰.
۱۸. نجاتیان‌پور، ا.، و اسماعیلی، ع. ۱۳۹۵. تحلیل عوامل مؤثر بر صادرات محصولات صنایع غذایی با رویکرد توسعه روستایی، راهبردهای توسعه روستایی، ۳(۳): ۳۵۳-۳۳۵.
۱۹. وزارت جهاد کشاورزی. ۱۳۹۶، رویکردها و برنامه‌های کشاورزی (محمود حجتی نجف‌آبادی)، مردادماه ۱۳۹۶.
20. Ahmad, A., Jan. I., Ullah. S., Pervez. S. (2015). Impact of agricultural credit on wheat productivity in District Jhang, Pakistan. *Sarhad, Journal of Agriculture*. 2015; 31(1): 65-69.
21. Anderberg, Stefan. (2020). the contribution of organic agriculture to poverty reduction, Linkoping University press, 3,: 41-71.
22. Anjum, Shabana., & Tarique, Md. (2017). Agriculture and poverty reduction in India: An empirical study. *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities*, 7(9), 35-48.
23. Asongu, Simplice A, & Odhiambo, Nicholas M. (2020). Inequality thresholds, governance and gender economic inclusion in sub-Saharan Africa. *International Review of Applied Economics*, 34(1), 94-114.
24. Chandio, A., Luan Jingdong, I.H. (2017). Fertilizer consumption, water availability and credit distribution: Major factors affecting agricultural productivity in 25. Pakistan Abdul Rehman, *Journal of the Saudi Society of Agricultural Sciences*.
26. Connor, David J. (2018). Organic agriculture and food security: a decade of unreason finally implodes. *Field crops research*, 225, 128-129.
27. Haque, B., Amzad, H., Rubaiyat, A. Mehedi, H. (2018). Credit, tenancy choice and agricultural efficiency: Evidence from the northern region of Bangladesh. *Journal of Economic Analysis and Policy*, 57, 22-32
28. Kanter, David R, Musumba, Mark, Wood, Sylvia LR, Palm, Cheryl, Antle, John, Balvanera, Patricia, Scholes, RJ. (2018). Evaluating agricultural trade-offs in the age of sustainable development. *Agricultural Systems*, 163, 73-88, <https://doi.org/10.1016/j.agry.2016.09.010>
29. Kumara, A; Ashok K. Mishrab Sunil Saroja P.K. Joshia (2017). Institutional versus non-institutional credit to agricultural households in India: Evidence on impact from a national farmers' survey. *Economic Systems Journal*. 41, Issue(3), 420-432
30. Liu, Hongxi, Yi, Yujun, Blagodatsky, Sergey, & Cadisch, Georg. (2020). Impact of forest cover and conservation agriculture on sediment export: A case study in a montane reserve, south-western China. *Science of the Total Environment*, 702, 134802.

38. Loizou, Efstratios, Karelakis, Christos, Galanopoulos, Konstantinos, & Mattas, Konstadinos. (2019). the role of agriculture as a development tool for a Regional economy. *Agricultural systems*, 173, 482-490.
40. Morshed, A; Shahab eSaqib, Sanaullah Panezai, UbaidAli (2016). Factors influencing farmers' adoption of agricultural credit as a risk management strategy: The case of Pakistan, *International Journal of Disaster Risk Reduction*, Volume 17, Pages 67-76
41. Mukhoti, Bela B. (2019). Agriculture and employment in developing countries: strategies for effective rural development: Routledge.
42. Ogunleye, O. Ajibola, A. Enilolobo, O. & Shogunle, O. (2018). Influence of road transport infrastructure on agricultural sector development in Nigeria. *Logistics & Sustainable Transport*, 9(1), 39-50.
43. Osabohien, Romanus, Matthew, Oluwatoyin, Gershon, Obindah, Ogunbiyi, Toun, & Nwosu, Ebere. (2019). Agriculture development, employment generation and poverty reduction in West Africa. *The Open Agriculture Journal*, 13(1).
44. Pensieroso, Luca, & Sommacal, Alessandro. (2019). Agriculture to industry: The end of intergenerational coresidence. *Review of Economic Dynamics*, 34, 87-102.
45. Rosegrant, M., Sulser, T. Mason-D'Croz, D. Cenacchi, N. NinPratt, A. Dunston, S. Zhu, T. Ringler, C. Wiebe, K. Robinson, S. Willenbockel, D., Xie, H., Kwon, H.-Y., Johnson, T., Thomas, T., Wimmer, F., Schaldach, R., Nelson, G., Willaarts, B., (2017). Quantitative Foresight Modeling to Inform the CGIAR Research Portfolio. Project Report. International Food Policy Research Institute (IFPRI), Washington DC, USA.
31. Saqib, Sh; John K.M. Kuwornu, Sanaullah Panezia, Ubaid Ali (2017). Factors determining subsistence farmers' access to agricultural credit in flood-prone areas of Pakistan, *Kasetsart Journal of Social Sciences*, (2017).
32. Sarker, Md Nazirul Islam. (2016). Role of Banks on Agricultural Development in Bangladesh. *International Journal of Ecology and Development Research*, 1(1), 010-015.
33. Thapa, Ganesh, Gaiha, Raghav, & Imai, Katsushi. (2019). the Role of Agriculture in Poverty Reduction in Nepal Agricultural Transformation in Nepal (pp. 27-47): Springer.
34. United Nations, (2015). Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations General Assembly Resolution, 2015 September 18. (Available at) <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
35. Valdes, Alberto. (2019). Food security for developing countries: Routledge.
36. Webb, P., Block, S., (2012). Support for agriculture during economic transformation: impacts on poverty and undernutrition. *PNAS* 109, 12309–12314. <http://dx.doi.org/10>
37. World Bank, (2017). Atlas of Sustainable Development Goals 2017: From World Development Indicators. World Bank Atlas.